
PAAUWES KEUZE OM DE PSYCHIATRIE IN TE ZETTEN ALS SYMBOLISCHE PLAATS VAN HANDELING OPENT EEN BELANGWEKKENDE DENKPISTE DIE MENSELIJKHEID ANNO NU VANUIT EEN ONVERWACHT PERSPECTIEF BENADERT. NAMELIJK VANUIT EEN ZIJNSKENMERK VAN DE MAATSCHAPPIJ ZELF.

Ik die niks heb

De maatschappij. Dat is het klokhuis van Paauwes *Krankheit Frau*. Toen Jaak Poot van *Campuskrant* in 2005 tijdens een interview aan Paauwe vroeg naar de grondtoon in haar werk, zei ze: 'Ik klaag het gebrek aan menselijkheid in de samenleving aan. Hoe we asielzoekers, vreemdelingen, al wie anders is, steeds verder in een hoekje duwen. Hoe geweld en waanzin hand over hand toenemen.' Net zoals Frederik van Eeden ziet Paauwe 'humaniteit' als de hoeksteen van de samenleving. Met haar vermoedelijk nog vele anderen. Vraag twintig willekeurige registrateurs naar hun ethisch-artistieke baslijn, en je krijgt hoogstwaarschijnlijk twintig variaties op hetzelfde antwoord. Wie niet geëngageerd is, is gezien. Toch onderscheidt *Krankheit Frau* zich van het kruim van andere, al dan niet zelfbenoemde maatschappelijk relevante theatervoorstellingen. Paauwes keuze om de psychiatrie in te zetten als symbolische plaats van handeling opent een belangwekkende denk-piste die menselijkheid anno nu vanuit een onverwacht perspectief benadert. Namelijk vanuit een zijnskenmerk van de maatschappij zelf. Hetzelfde geldt voor haar gebruik van 'ziek' als metafoer om het effect te benoemen dat de maatschappij heeft op haar leden, in casu Naert en Dobbelaere. En omgekeerd. We praten nu eenmaal graag over haar in een beeldspraak die met weinig gevoel voor humor overgenomen is van de nosologie.

De historische verwijzingen in *Krankheit Frau* vormen belangrijke sleutels tot de kritische inzet van de voorstelling. Ze zijn stille wenken naar morele dieptepunten uit een geschiedenis die vrouwen bij voorkeur verzwijgt. De berg van blond haar kan geïnterpreteerd worden als een restant van de vlecht van Rapunzel. Maar ook als relict van een verneiderend inwijdingsritueel. Het afscheren van de haren is de opgedrongen initiatie in om het even welk strafkamp. De korte filmpjes met

Pieters zijn versneden met *short cuts*. Vergeelde prenten van verdwaasd kijkende vrouwen uit de *Iconographie photographique de la Salpêtrière*. Dit Parijse *Hôpital* is een voormalige dumpplaats voor sociaal ongewensten. In die hoedanigheid heeft deze instelling een mythische bijklank gekregen. Tussen haakjes, ook Frederik van Eeden liet zijn Hedwig daar logeren.

De enige gearticuleerde historische referentie is Johanna De Waanzinnige. Die van Philippe inderdaad, oftewel Filips de Schone. Naert haspelt Johanna's levensloop af en komt gierend tot stilstand bij haar onfortuinlijke lot. 'En Johanna wordt waanzinnig verklaard. Da's wel handig, want dan kan haar vader de troon overnemen. Ze sluiten haar op in een torenkamer met een venster. Helemaal alleen. Jarenlang. In 1555 overlijdt Johanna.' Even later ruilt ze haar nachthemdje in voor een scharlaken, pompeuze jurk. Zwijgend schrijft ze op en neer. De koektrommel die ze nukkelig op sleeptouw neemt, is een miniatuur van de loden last die de echte Johanna overal met zich meestorst. Ze kon maar geen vaarwel zeggen tegen haar overleden geliefde. Van gekkigheid sleurde ze zijn doods-kist overal mee naartoe. De kruimels geschiedenis die Paauwe in *Krankheit Frau* uitstrooit, hebben een gemene deler. Het betreft verwijzingen naar verbande vrouwen. Bannelingen zijn veroordeeld tot een buitenwettig bestaan. Eenmaal opgesloten in een torenkamer, een strafkamp of een mythische dumpplaats, is alle wettelijk bepaalde bekommernis om hen bruut weggevaagd. Samen met de officiële erkenning van hun bestaan. Hun afzondering van de maatschappij sublimeert in een permanente toestand van uitzondering. Deze vrouwen zijn niet zozeer afgeschreven lastige portretten, maar verpersoonlijkingen van wat men 'naakt leven' noemt. De 'uitzonderingstoestand' vind je voor het eerst terug bij Walter Benjamin. Filosoof Giorgio Agamben denkt deze wetteloze transitzone tussen leven en dood verder

uit in *Homo sacer. De soevereine macht en het naakte leven* (2002). Hij stelt dat het meest wanhopige leven denkbaar het leven is 'dat niet waard is geleefd te worden'. Zonder schaal kan er immers geen waarde toegekend worden. Leven en dood zijn in de uitzonderingstoestand van generlei waarde. Geen haan die ernaar kraaide toen Johanna overleed. Van zodra ze haar opsloten in de toren, was ze ontoerekeningsvatbaar met alle rechtsverlies van dien. Agamben citeert ter illustratie strafrechtsspecialist Karl Binding. Die publiceerde in 1920 samen met hoogleraar geneeskunde Alfred Hoche *Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens*. Het pamflet was in wezen een omzichtig pleidooi voor de regularisering van zelfgekozen levensbeëindiging in geval van uitzichtloos lijden. Maar wat met ontoerekeningsvatbaren? Die zijn niet in staat om te beseffen dat hun leven, hun uitzonderingstoestand, daadwerkelijk uitzichtloos is. Bindings repliek: 'Deze mensen hebben noch de wil om te leven, noch om te sterven. Enerzijds is er bij hen geen duidelijke instemming met hun doding, anderzijds stuit die niet op een levenswil die gebroken zou moeten worden. Hun leven is volstrekt zinloos, maar ze ervaren het niet als ondraaglijk. [...] Vanuit juridisch, sociaal, moreel of religieus standpunt [is] er absoluut geen reden om de doding van deze mensen niet toe te staan, die het schrikwekkende tegenbeeld (*Gegenbild*) van echte mensen vormen.' De uiteindelijke beslissingsmacht zag Binding als een bevoegdheid van een staatscommissie bestaande uit een arts, een jurist en een psychiater.

Bekeken vanuit de optiek van het naakte leven, krijgt *Krankheit Frau* een angstwekkende dimensie. Dobbelaeres voordracht van een fragment uit Hitlers *Euthanasie-Programm für unheilbare Kranken*, een verordening die Agamben ook aanhaalt, klinkt ineens een pak griezeliger. Hoe onvoorstelbaar is die devaluatie van leven en dood eigenlijk binnen ons tijdsgewricht? Neem nu het juridische predicaat van 'ontoerekeningsvatbaarheid'. Dat is ook vandaag de dag geen sticker die geheel vrijblijvend recht geeft op strafmaatreductie. Eenmaal geïnterneerd is er namelijk geen sprake meer van een op voorhand bepaalde maat, een zorgvuldig afgebakende periode